

ИСТОРИЈА НА ПАРЛАМЕНТАРИЗМОТ ВО МАКЕДОНИЈА

Во согласност со Уставот, кој е усвоен на 17 ноември 1991 година, државата претставува република со парламентарна демократија, а државната власт е поделена на законодавна, извршна и судска. Собранието на Република Северна Македонија е претставнички орган на граѓаните и носител на законодавната власт. Собранието е еднодомно и го сочинуваат од 120 до 140 пратеници. Пратениците се избираат на општи и непосредни избори, со тајно гласање, а нивниот мандат е слободен и трае 4 години.

Историските темели на Собранието се поставени со Крушевската Република од 1903 година и АСНОМ од 1944 година, а се надоврзуваат на Народното Собрание на НРМ од 1946 година и Собранието на СРМ од 1963 и 1974 година. Во следниот преглед се претставени најважните историски настани и датуми кои го карактеризираат модерниот развој на македонскиот парламентаризам.

2 АВГУСТ 1903

Кренато е Илинденското востание за ослободување на народот од турската власт. На 3 август, по ослободувањето на градот Крушево, почнува конституирањето на новата револуционерно-демократска народна власт, во историографијата позната како Крушевска Република, која трае 10 дена. За подемократски избор на органите на власт свикано е Собрание на 60 најистакнати граѓани, претставници на сите национални групи во градот Крушево (етнички Македонци, Албанци и Власи), како еден вид претставничко-парламентарно тело.

Собранието избира шестчлена Привремена извршна влада. Напредните демократски идеи на револуционерите, желбите за сожителство, еднаквост меѓу народностите, за братска слога и единство против турскиот деспотизам се олицетворени во Манифестот на Крушевската Република. Манифестот на Крушевската Република е еден од најзначајните документи во историјата на национално-ослободителното движење. Иако Крушевската Република постоела само десет дена, таа зазема посебно место во нашата историја, затоа што е симбол на државотворните стремежи на македонскиот народ и темел на македонската државност.

2 АВГУСТ 1944

Во манастирот Св. Прохор Пчински се одржува Првото заседание на АСНОМ -Антифашистичко Собрание на Народното Ослободување на Македонија. Со учеството во Втората светска војна и во Народноослободителната борба против фашизмот, македонскиот народ ја извојува својата национална слобода и создава сопствена држава, чие конституирање е крунисано на Првото заседание на АСНОМ. На Првото заседание на АСНОМ донесени се девет законодавни акти, од кои четири имаат државно-конститутивен карактер. Со овие акти се поставени темелите на нашата држава, како федерална единица во состав на Демократска Федеративна Југославија. На ова заседание свечено се прогласува конституирањето на Демократска Федерална Македонија.

АСНОМ се конституира во врховно законодавно и извршно претставничко тело на народот и врховен орган на власта на Демократска Федерална Македонија. Формиран е Президиумот на АСНОМ, како носител на извршните, но и на законодавните надлежности, кои ги извршува помеѓу пленарните заседанија на АСНОМ.

Донесена е Декларацијата на АСНОМ за основните права на

граѓанинот на Демократска Македонија, според која „сите граѓани на федералната македонска држава се еднакви и рамноправни пред законите, не гледајќи на нивната народност, раса и вероисповед“.

Македонскиот народен јазик се воведува како службен јазик во државата, а 2 август е прогласен за народен и државен празник на македонскиот народ и држава, како симбол на сите негови борби за ослободување од вековното ропство и за создавање слободна и независна држава.

Во чест на двата големи настани кои се случија на овој ден Илинден, а на кои се удрени темелите на македонската државност и самобитност, 2 Август е прогласен и за државен празник на Република Северна Македонија - Ден на Републиката.

Президиум на АСНОМ на чело со Мејџорија Андонов Ченџо

14-16 АПРИЛ 1945

На третото заседание, АСНОМ е преименуван во Народно Собрание на Демократска Федеративна Македонија. Најзначаен државно-правен акт донесен на ова заседание е формирањето на првата влада, како извршен орган на Демократска Федеративна Македонија (од март 1946 преименувана во Народна Република Македонија). Со тоа е заокружен процесот на конституирање на народната власт, како и афирмирањето на државната и националната самобитност на македонскиот народ.

31 ДЕКЕМВРИ 1946

Уставотворното Собрание на Народна Република Македонија, избрано на слободни избори, со непосредно и тајно гласање, го усвојува првиот Устав на Народна Република Македонија. Овој Устав има големо историско и политичко значење за македонскиот народ. Народна Република Македонија е дефинирана како народна држава со републикански облик на управување, обединета со преостанатите народи на Југославија и нивните народни републики: Народна Република Србија, Народна Република Црна Гора, Народна Република Босна и Херцеговина, Народна Република Хрватска и Народна Република Словенија, во заедничка сојузна држава - Федеративна Народна Република Југославија (во 1963 година преименувана во Социјалистичка Федеративна Република Југославија). Во согласност со Уставот, основен принцип на организација на власта е принципот на собраниска организација на власта, односно принципот на единство на власта. Претставник на народниот суверенитет и врховен орган на власта во Републиката е Народното Собрание, кое е единствен носител на законодавната власт. Народното Собрание на Народна Република Македонија го избираат граѓаните, врз основа на општо, еднакво и непосредно избирачко право со тајно гласање, за време од четири години. Народното Собрание, кое од 1963 година е преименувано

во Собрание на Социјалистичка Република Македонија, ќе остане највисок орган на власта сè до осамостојувањето на државата од СФРЈ, во 1991 година. Принципот на единство на власта, односно собранискиот систем ќе биде основен принцип на организација на власта во Републиката, а ќе се менува степенот на неговата изразеност, како и организацијата и структурата на Собранието (промените се утврдени во Уставниот закон за основите на општественото и политичкото устројство и органите на власта на Народна Република Македонија од 1952 година, Уставот на Социјалистичка Република Македонија од 1963 и Уставот на Социјалистичка Република Македонија од 1974 година). Така во овој период Собранието ќе биде еднодомно, дводомно, тридомно, па дури и петдомно. Мандатот на претставниците во Собранието е императивен (постои можност за отповикување на претставниците), а начинот на нивни избор се менува, од систем на непосредни избори до сложен делегатски систем, како систем на посредно конституирање на Собранието.

20 СЕПТЕМВРИ 1990

Собранието на Социјалистичка Република Македонија усвојува 25 амандмани на Уставот од 1974 година, со кои се вршат радикални промени во општествено-економскиот и политичкиот систем. Тоа го означува почетокот на транзицијата на државата кон идниот парламентарен систем и кон создавање суверена и самостојна држава. Со уставните амандмани, меѓу другото, се воведува сопственички и политички плурализам, а се врши и реструктурирање на главните институции во државата (Собранието станува еднодомно, Извршниот совет станува Влада, а наместо колективното Претседателство првпат се воведува функцијата Претседател на Републиката). Делегатскиот систем се укинува, а пратениците во Собранието на Социјалистичка Република Македонија ги избираат граѓаните, со непосредно и тајно гласање. Кандидати за пратеници предлагаат граѓаните, политичките организации и другите форми на организирање и здружување. Еден месец подоцна, Собранието го усвојува Законот за избор и отповикување на пратеници и одборници, што претставува последен чекор во подготовката за одржување на првите демократски и повеќепартиски избори.

11 НОЕМВРИ 1990

Во Социјалистичка Република Македонија се одржуваат првите слободни демократски повеќепартиски парламентарни избори. Изборите се одржуваат според мнозинскиот изборен систем, а територијата на државата е поделена на 120 изборни единици. Учествуваат 18 политички партии и 43 независни кандидати. На изборите се избрани 120 пратеници на Собранието на Социјалистичка Република Македонија. Преку избраните претставници на различните партии и политички опции, во државата е воспоставен парламентарен систем со плуралистичка демократија.

8 ЈАНУАРИ 1991

Конституирано е првото повеќепартиско Собрание на Социјалистичка Република Македонија, составено од пратеници од 9 политички партии и 3 независни кандидати. Во согласност со одредбите на привремениот деловник, со конститутивната седница раководи најстариот пратеник, а за прв претседател на Собранието на Социјалистичка Република Македонија е избран Стојан Андов. Првото повеќепартиско Собрание своите активности ги насочува кон донесување на неопходните државотворни акти и документи, кои јасно ја изразуваат вековниот стремеж на нашиот народ за изградба

на самостојна и независна држава. Ова Собрание ќе ги избере првиот Претседател и првата Влада на Републиката, ќе распише референдум за независност и ќе ги усвои Уставот, химната и знамето.

25 ЈАНУАРИ 1991

На една од своите први седници, пратениците ја донесуваат Декларацијата за сувереност на Социјалистичка Република Македонија, со која се изразува сувереноста на државата, во согласност со уставните определби за независност и територијален интегритет, како и правото на народот на самоопределување, вклучувајќи го и правото на отцепување. Оваа Декларација ќе претставува основа за донесување на првиот демократски Устав неколку месеци подоцна.

27 ЈАНУАРИ 1991

На собраниската седница за прв претседател на Социјалистичка Република Македонија е избран Киро Глигоров.

20 МАРТ 1991

Собранието ја избира првата Влада на Социјалистичка Република Македонија (таканаречена експертска влада), на чело со д-р Никола Кљусев.

7 ЈУНИ 1991

Собранието на Социјалистичка Република Македонија усвојува 4 амандмани на Уставот, меѓу кои и амандманот за бришење на атрибутот „Социјалистичка“ пред името на државата.

6 АВГУСТ 1991

Собранието усвојува Одлука за распишување референдум за изјаснување на граѓаните за суверена и самостојна држава. Во Одлуката е утврдено прашањето за кое граѓаните ќе се изјаснат на референдум: „Дали сте за суверена и самостојна држава Македонија со право да стапи во иден сојуз на суверените држави на Југославија?“

8 СЕПТЕМВРИ 1991

Се одржува референдумот за изјаснување на граѓаните за сувереност и самостојност. На референдумот позитивно се изјаснуваат 95,09% од излезените граѓани, односно 72,16% од вкупниот број граѓани со право на глас. По тој повод, 8 Септември е прогласен за државен празник - Ден на независноста.

Покана за референдум

17 СЕПТЕМВРИ 1991

Собранието носи Декларацијата за потврдување на референдумските резултати за конституирање на Република Македонија како суверена и самостојна држава. Во Декларацијата е истакнато дека граѓаните, на демократски начин испишаа нова страница во многувековната историја за заокружување на самостојна и суверена држава. Оваа Декларација претставува формална одлука на Собранието за конституирање на суверена и самостојна држава, со оглед на фактот што референдумски изразената волја на граѓаните немаше одлучувачки, туку само консултативен карактер.

17 НОЕМВРИ 1991

Собранието го прогласува Уставот како највисок државно-правен акт во државата, со што се заокружува долгиот историски процес за конституирање на суверена, самостојна, демократска и социјална држава на македонскиот народ. Донесувањето на Уставот го означува почетокот на изградбата на новиот уставен поредок и воспоставувањето на државата како парламентарна демократија. Уставот од 1991 година е прв устав што го утврдува начелото на поделба на државната власт како темелна вредност на уставниот поредок (претходните устави го познаваат начелото на собраниско владеење или принципот на единство на власта).

Согласно Уставот, власта во државата се дели на законодавна, извршна и судска власт. Носител на законодавната власт е Собранието на Република Северна Македонија, кое е еднодомен претставнички орган на граѓаните составен од 120 до 140 пратеници (точниот број на пратеници е утврден во Изборниот законик и тој до 2008 година изнесуваше 120, а потоа бројот на пратеници се зголеми на 123, од кои тројца пратеници избираат државјаните кои се на привремена работа или престој во странство; со измените од 2015 година изборот на овие тројца пратеници е условен со освојување на одреден број на гласови, што соодветствува со минималниот број на гласови потребен да се освои мандат во изборните единици од територијата на државата). Пратениците се избираат на општи, непосредни и слободни избори со тајно гласање, за време од четири години.

Од донесувањето на Уставот до денес, Собранието има усвоено вкупно 36 амандмани, кои се составен дел на Уставот (1992, 1998, 2001, 2003, 2005, 2009, 2011 и 2019 година).

Прогласување на Уставот од 1991г.
во Собранието

19 ДЕКЕМВРИ 1991

Собранието усвојува Декларација за меѓународно признавање на Република Македонија како суверена и независна држава. Врз основа на оваа декларација, државата станува членка на речиси сите значајни меѓународни организации со кои активно и успешно соработува: ООН (април 1993), СТО (1993), ОБСЕ (1995), Советот на Европа (1995), ЦЕФТА (2006) и други. Државата е кандидат за членство во Европската Унија (од 2005) и НАТО.

14 ФЕВРУАРИ 1992

Усвојување на Законот за одбрана, според кој вооружените сили (Армијата) се одговорни за одбраната на земјата.

26 АПРИЛ 1992

Собранието го носи Законот за паричната единица на Република Македонија, со што се прогласува монетарна независност и се воведува национална валута - денарот.

29 ЈУЛИ 1992

Собранието ја усвојува Одлуката за стапување на државата во членство во Организацијата на Обединетите Нации.

11 АВГУСТ 1992

Собранието ги усвојува знамето и химната на државата.

16 И 30 ОКТОМВРИ 1994

Се одржуваат првите парламентарни избори по стекнувањето независност на државата. Изборите се одржуваат истовремено со првите непосредни претседателски избори, според истиот изборен модел применет во 1990 година (парламентарните избори во 1998 година се спроведуваат согласно комбиниран изборен модел, а од 2002 година се преминува на пропорционален модел).

16 НОЕМВРИ 2001

Како резултат на потпишување на Охридскиот рамковен договор од 13 август 2001 година, извршени се значајни измени и дополнувања на Уставот, како во Преамбулата, така и во голем број одредби во неговиот нормативен дел. Решенијата вградени во овие амандмани внесуваат суштински промени во уставно-правниот систем на државата, со цел засилување на процесите на внатрешна интеграција на сите етнички заедници без асимилација и создавање основ за долготрајна меѓуетничка стабилност.

11 ЈАНУАРИ 2019

Со донесување на уставните амандмани во Собранието, името на државата се менува во Република Северна Македонија, а називот на Собранието се менува во Собрание на Република Северна Македонија.

ПРОГРАМА ЗА ПАРЛАМЕНТАРНА ПОДДРШКА
PROGRAMI PER MBESHETJE PARLAMENTARE
PARLIAMENT SUPPORT PROGRAMME

СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

ИМПЛЕМЕНТИРАНО ОД:

Оваа публикација е подготвена од Парламентарниот институт во рамки на Програмата за парламентарна поддршка (ПСП), која е поддржана од Швајцарската агенција за развој и соработка (СДЦ) преку Амбасадата на Швајцарската Конфедерација во Република Северна Македонија.

ПСП се спроведува од Националниот демократски институт (НДИ), Институтот за демократија „Социетас Цивилис“ – Скопје (ИДСЦ) и Центарот за управување со промени (ЦУП). Содржината на публикацијата на никаков начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на СДЦ.

Август, 2022